

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

נושא השבוע: שמיטה (ז)

ההפטרה: "ואשה אחת" (מלכים ב, ד)

טז' חשוון תשפ"ב 1396 (שנה כז')

פרשת וירא

"ויקח זא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ" (ויז, ד)

אפשר להסביר על דרך הדרש: אין מים אלא תורה שנאמר (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים".
"ורחצו רגליכם" – אין רחיצה אלא תשובה שנאמר (ישעיה א, טו): "רחצו הזכו הסירו רוע מעליכם".
ולמה אמר רגליכם? לרמוז כשם שהרגלים מוליכות את האדם בעולם הזה כך התשובה מוליכה ומזכה את האדם לעולם הבא. "והשענו תחת העץ" – אין עץ אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה".

לומר כשאדם לוקח בתחילה אפילו מעט מים שהם דברי תורה ויכניסם לליבו, אזי יהיה לו זה לסיוע לחזור בתשובה ולקיים את התורה והמצוות. וזה שנאמר: "השענו תחת העץ" – התורה תהיה לו למשענת ועל פיה ינהג וילך, ויעשה ככל אשר כתוב בה.

"ויקח חמאה וחלב ובן בקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ"

ויאכלו" (ויז, וז)

אברהם הקדים לתת לאורחיו חמאה וחלב ואחר כך נתן להם לשון של בקר כדי לא להכשילם באיסור אכילת בשר וחלב, שלא יצטרכו להמתין 6 שעות. מ"מ עדיין חשש שיאכלום יחד לכן נאמר: "והוא עומד עליהם תחת העץ" – להשגיח על כשרות השולחן ומאכליו.
השנה הינה שנת השמיטה, אף אנו נדרשים לעמוד על משמר כשרות שולחננו ולהקפיד ולקנות מחנויות שמיטה מסודרות ולא להקל ראש, כי בכך אנו מראים להקב"ה, אבינו את אהבתנו ותודתנו על כל מה שמשפיע עלינו ועל עצם קיימנו ומילוי חסרונותינו...

"ויהי אחר הדברים האלה והאלוקים ניסה את אברהם.." (כב, א)

"ויהי אחר הדברים האלה" – אחר אלו דברים? מבארת הגמרא (סנהדרין פט): אחר דברי הקטרוג של השטן. לאחר הולדת יצחק נאמר (כא, ה): "ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול".
אמר השטן לפני הקב"ה: "ריבונו של עולם, זקן זה שחננתו למאה שנה בפרי בטן, מכל הסעודה שעשה לאורחיו על לידת בנו, לא היה לו תור אחד או גזל אחד להקריב לפניך לאות תודה". אמר לו: "כלום עשה אלא בשביל בנו? אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני, היה זובחו", מיד אחר כך נאמר: "והאלוקים ניסה את אברהם".

ללמדנו את יסוד ההודאה – כמה חשוב להודות להשם יתברך על כל מה שמטיב עמנו בכל יום ויום, ולא להיות כפויי טובה, כל המתבכין הקב"ה נותן לו סיבות לכך ר"ל ומעמידו בכל מיני ניסיונות, לכן כדאי לעצור ולהתבונן ולהבין שכל הטובה אינה מובנת מאליה.

גם שנת השמיטה מזכירה לנו שאנו תלויים בקב"ה. 6 שנים קנינו בקלות ובשפע וכעת צריך להתאמץ ולחפש ואי אפשר לקנות מכל חנות, לכן יכניע האדם את עצמו ויתלה עיניו לשמים ויזכור כי בו יתברך הוא תלוי וכשהוא עושה את רצונו יזכה לשפע טובה וברכה.

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * **לא לעיין בזמן תפילה** * שקיעה 5:55-6:01 * סוף זמן ק"ש 9:05-9:02

יציאת ש"ר"ת: 7:08

יציאת שבת: 6:31

כניסת שבת: 5:41

כסף משמים.

מעשה שהיה

משה דנינו הינו חקלאי ותיק במושב עמיעוז. והוא מספר: בשנת השמיטה תשנ"ד לא עמדתי בפיתוי ועשיתי "התר מכירה", במשך השנה השביעית המשכתי בעבודת השדה כמעט רגיל, ובאותה שנה לא זו בלבד שלא הרווחתי שקל, אלא יצאתי בהפסדים גדולים והיה עדיף שלא הייתי עובד כלל, ואז גמלה בליבי ההחלטה שבשמיטה הבאה בעזרת השם אשבית את כל הקרקעות לחלוטין. ככל שחלפו השנים ההחלטה האמיצה החלה אט אט להישכח מליבי. שנת השמיטה תשס"א התקרבה, מחד ההתלבטויות התגברו, ומאידך היה לי רצון פנימי עז לשמור שמיטה כהלכתה. וכדי לסבר את האוזן אומר שבבעלותי כ- 260 דונם של קרקעות חקלאיות, מתוכם 60 דונם בחממות בהן אני מגדל עגבניות כשאחת הרשתות הגדולות בארץ רוכשת ממני את רוב הסחורה וכן רשת גדולה של מסעדות הפזורות ברחבי הארץ. כשהודעתי למנהל הרשת שאני חושב להשבית את כל החלקות שבבעלותי הוא לא ראה זאת בעין יפה והודיע לי מפורשות שלאחר שהחווה מסתיים הוא כלל אינו בטוח שיחדש אותו שנה אחר כך. בשבילי היה זה ניסיון בלתי נתפס, עד שהצלחתי ליצור קשר עם רשת ענקית שכזו ירד הכל לטמיון? אך תליתי את עיני לבורא בתקווה שיעשה עימי חסד שלא אאבד את פרנסתי. ככל שחשבתי על הנושא הניסיון הזה נעשה בשבילי יותר ויותר קשה, כי אין לי פרנסה אחרת. יום אחד הגיעו אלי הרב גוטמן ממושב קוממיות והרב יהודה פיינר ממושב תלמי אליהו, הם ישבו עימי במשך שעה וחזקו אותי, וגם סיפרו על התחושות של שומרי השמיטה ולאחר המפגש עמהם שוכנעתי לחלוטין שהפעם אשמור שמיטה כהלכתה. 3 חודשים לפני ראש השנה התחלתי להתארגן והודעתי למשווקים שאני מפסיק לספק להם סחורה ולפועלים שיחפשו עבודה אחרת. בחודש רגיל בסוף כל חודש אני מקבל את הכסף אך רובו יוצא עוד לפני שהוא נכנס, כי ההוצאות הן גדולות קרי עלות המים, משכורות לפועלים, עלות הדברה, האבקה, עלות החממות, הניילונים, הסולר לחימום וכן הביטוחים שעלותם גבוהה מאד, ובעצם הרבה חקלאים בקושי גומרים את החודש. והנה... כשנגמר החודש הראשון עשיתי את הסיכומים של ההוצאות וההכנסות ופשוט לא האמנתי למראה עיני, אני חקלאי כבר שנים רבות ומעולם! לא יצאתי בסוף החודש עם רווח כה גבוה, ראיתי בחוש כיצד הקב"ה משלם לי כל כך מהר ובמזומן. בסוף החודש השני הדבר חזר על עצמו וכך גם קרה בערב ראש השנה כשעשיתי את המאזן הסופי. אולם, המתנה הגדולה ביותר הגיעה מיד לאחר ראש השנה, ביום בהיר אני מקבל הודעה ממס הכנסה שמגיע לי החזר מס בסכום גדול מאד, דבר שהגיע לי בהפתעה גמורה, ובסופו של דבר לאחר החשבון הסופי, ראיתי שאוכל לחיות ברווח ובשפע כל שנת השמיטה וישיאר לי עוד עודף להתחיל בהשקעות לשנה השמינית. אולם חברי שכן עבדו, הגיעו למצוקה קשה, מכיוון שבאותה שנה הייתה הצפה של ירקות ויבול רב הושמד. כמו כן ראיתי אות מפורש משמים, בערב ראש השנה החזרתי את הפועלים הערביים שלי לכפר שלהם, זמן קצר אחר כך החלו התפרעויות אצל ערבי ישראל, מה שכונה מאוחר יותר כ"מהומות אוקטובר", ואפילו אם הייתי רוצה פועלים הם לא היו בנמצא בגלל הסגר. חברי היו אובדי עצות באין ידיים עובדות, אך אני הרגשתי שהקב"ה אומר: אתם צריכים פועלים? אין בעיה המהומות ימתינו, אך כשנכנסה שנת השמיטה לא היה אפשר להשיג פועלים.

כחקלאי מלידה מאד קשה לי לעבור ליד השדות ולראות אותם בשממונם לאחר שאני רגיל לראותם ירוקים ופוריים, אך הפיצוי על זה הוא לימוד התורה בבית המדרש. וזוהי המתנה הטובה ביותר שנותנת שנת השמיטה לחקלאי, הזכות ללמוד תורה כבן ישיבה ולהתעלות ברוחניות וזה מעלה אותנו כמה טפחים מעל חיי המשק הרגילים. (וצויתי ברכתי)

א. השנה, שנת תשפ"ב הינה שנת שמיטה (שזילי שביעית לגר"ש רווח). בכלל מצוות השמיטה היא שביתת הארץ - שפירושה לשבות מעבודות הקרקע ועבודות האילן (עצים וצמחיה) בשנה זו. שמיטת פירות - בעלי מטעים צריכים להפקיר את הפירות שתוציא האדמה בשנה זו והפירות קדושים בקדושת שביעית. מצוות אלו נוהגות רק בארץ ישראל [המקראית] ובאדמות של יהודים (הרמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"א ה"א, ופ"ד ס"ה, וילקו"י שביעית להשל"ל יצחק יוסף פ"ד ס"א).

הלכות קדושת שביעית

ב. כל הצומח בשנה השביעית יש עליו קדושת שביעית שנאמר (ויקרא כה, יג) "כי יובל היא קודש תהיה לכם". ודרשו חכמינו מה היא קודש אף תבואתה קודש (גמ' ירושלמי שביעית פ"ד הל' ז, וילקו"י שביעית להשל"ל יצחק יוסף פ"ט ס"א, שביטת השדה להרה"ג שניאור רווח פ"ט ס"א) ואסור להפסידם (הרמב"ם פ"ה).
ג. כל היבול שיש עליו קדושת שביעית, בעל השדה צריך להפקיר את היבול, כך שכל אחד יכול לבוא ולקטוף. גופי הכשרות ממנים רבנים לגוף שנקרא "אוצר בית דין" שהם כנציגי הציבור באמצעות שלוחיהם קוטפים יבול זה ומביאים אותם לחנויות השמיטה למכירה [כשמחיר של פירות אלו הוא בעצם דמי ההוצאות שכרוכות בטיפול ביבול, קטיפתו והבאתו לחנויות]. ואת הקליפות והשאירות של הפרי אי אפשר לזרוק לאשפה כמות שהם, אלא צריך לעוטפם בנייר או ניילון ולהניחם באשפה (ע"פ וילקו"י פ"ה). [יובהר בהמשך]

ד. שנת השמיטה מתחילה בראש השנה של השביעית [רה"ש תשפ"ב] ומסתיימת בסוף אלול של השנה [כט אלול תשפ"ב], ממילא הזמן הקובע את שייכותו של הפרי לשנה נוכחית הוא ראש השנה ולא ט"ו בשבט של השנה כמו במעשרות (ע"פ ירושלמי ראש השנה פ"א מ"א, שביטת השדה פ"י ס"א).
ה. בפירות העץ [האילן] השלב הקובע בגידול הפרי את השתייכותו לשנה השביעית או לשנה השישית הוא החנטה, היינו שליש בישול הפרי [=הגיע לעונת מעשרות] ולכן :

- * אם הפירות הגיעו לשליש בישולם קודם ראש השנה תשפ"ב דינם כיבול שנה שישית [תשפ"א] אף אם נקטפו בשביעית - והם כחולין גמור ואפשר השתמש בהם כבכל שנה, ולקנותם בכל מקום.
- * אם הפירות הגיעו לשליש בישולם אחר ראש השנה תשפ"ב דינם כיבול שנה שביעית והם קדושים בקדושת שביעית [וצריך לקנותם רק בחנויות שמיטה] (הרמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ד הל' ט וכסף משנה שם, שביטת השדה פ"י ס"ז). פירות שביעית ימשיכו ללוות אותנו עד לקראת סיום שנת תשפ"ג.

הלכה למעשה:

פירות הקיץ הנמצאים כיום בשווקים וכן פירות החורף תשפ"ב שייכים לשנה השישית (שנה שעברה). פירות החורף לפחות עד אדר א' [ואז עד חודש אב נודיע כל פרי שיגיע זמנו] שייכים לשנה שישית [ולכן אין מניעה לקנותם בשווקים חופשיים ע"י הפרשת תרומות ומעשרות שנת מעשר עני ועדיף מחנויות ששם מפרישים תרומות ומעשרות] אך יש פירות שכבר יש לקנותם בחנות שמיטה והם: פיטאיה (אדומה) - החל מחודש חשון, קובו - החל מחודש חשון, קרמבולה - החל מחודש כסלו, אוכמניות - החל מחודש טבת, ופיטאיה (צהובה) - החל מחודש טבת [על השאר נודיע בהגיע זמנם].
ו. בירקות וירק השלב הקובע בהם אם הם שייכים לשנה שישית או שביעית הוא מועד לקיטתם (=קטיפתם) בפועל כלומר:

אם נלקטו החל מראש השנה תשפ"ב דינם כיבול שביעית ואפילו שנגמר בישול הירק קודם ראש השנה (הרמב"ם פ"ד הל' יב, וילקו"י פ"ט ס"מב, שביטת השדה פ"י ס"ו), [מ"מ מעט מגידולם היה קודם השביעית].
איסור ספיחין בירקות ילווה אותנו עד בערך חנוכה תשפ"ג [נעדין בהמשך].
ז. אתרוג, כיון שאנו מסופקים, אם לעניין שביעית הולכים אחר לקיטה (קטיפה) כדין ירקות או אחר החנטה כדין פירות, לכן להלכה אנו מחמירים והולכים גם אחר הלקיטה וגם אחר חנטה כלומר:

- * אתרוג שחנט בשישית ונלקט אחר ראש השנה תשפ"ב יש בו קדושת שביעית [כדין ירק] ומצד שני מעשרים אותו מעשר עני מספק [כדין פרי עץ].
- * אתרוג שחנט בשביעית ונלקט בשביעית יש בו קדושת שביעית מן הדין ופטור מן המעשרות כדין יבול שביעית.
- * אתרוג שחנט בשביעית ונלקט בשמינית [תשפ"ג] יש בו קדושת שביעית מספק ואף מפרישים ממנו תרומות ומעשרות מספק (הרמב"ם פ"ד הל' יב, שו"ע יו"ד ס' שלא סעיף קטן, שביטת השדה פ"י ס"ח).

הלכה למעשה:

- לגבי סוכות תשפ"ב (שעבר), כל מגדלי האתרוגים קטפו את האתרוגים לפני ראש השנה תשפ"ב היה להם דין של יבול שישית ללא קדושת שביעית או מגבלות אחרות.

- לגבי סוכות תשפ"ג (שנה הבאה), המגדלים יקטפו אותם לאחר שנת השמיטה [אע"פ שיש בהם קדושת שביעית מספק] (ע"פ ילקו"י פ"כ ס"ט). ונצטרך לקנותם ארוזים עם חותמת "אוצר בית דין".

ח. איסור "ספיחין" פרושו - מיני תבואה, קטניות וירקות שצמחו מהקרקע בשביעית מאליהם [כל צמיחתם היה רק בשביעית ולא לפני כן] מן התורה מותר לאוכלם ככל פירות שביעית אלא שחכמים אסרום באכילה מפני שראו שהתרבו עוברי עבירה שהיו זורעים בשביעית בסתר והיו אומרים שהם "ספיחין" שגדלו מאליהם, לפיכך גזרו חכמים ואסרום באכילה אף את שגדלו מאליהם (הרמב"ם פ"ד הל' א-ב, ילקו"י פ"כג ס"א, שציתת השדה פ"טו ס"א). וכל שכן אם זרע באיסור בשביעית שאסור באכילה [ונכלל באיסור ספיחין] (סס, הלכות שמיטה לגאון אופיר מלכה פ"ט ס"א).

ולא גזרו חכמים גזירת ספיחין אלא בירקות, תבואה או קטניות, לפי שבגידולים אלו אכן קיים החשש שעוברי עבירה יזרעו בסתר בשנת השמיטה. אך, בפירות האילן לא קיים חשש זה, שהרי אינם מוציאים פירות מיד בשנתם הראשונה, ולא חששו חכמים שינטעו עוברי עבירה בסתר, ולפיכך לא גזרו בהם חכמים גזירת ספיחין.

ט. דעת רוב ככול הראשונים שירקות שתחילת גידולם בשישית ונלקטו בשביעית אין בהם איסור "ספיחין", אלא קדושים בקדושת שביעית ומצד הדין כך נוקטים, אך לדעת הרמב"ם כל הירקות שנקטפו בשביעית אף שנגמר גידולם בשישית אסורים באכילה משום ספיחין, והמחמיר כהרמב"ם תבוא עלי ברכה (ילקו"י פ"כג ס"ד).

הלכה למעשה:

כל הירקות והירק בתחילת שנת השמיטה שנקטפו בשביעית יש בהם קדושת שביעית ואם "אוצר בית דין" יביאום לחנויות שמיטה מותר לקנותם, אך בפועל אף אחד מגופי הכשרות באמצעות "אוצר בית דין" שלהם לא יעשו כן מאחר ודבר זה נתון במחלוקת כאמור.

[מי שיש לו לוח זמנים של פירות וירקות של שנת שמיטה בירקות ישים לב שיש שתי עמודות "להתחלה" קדושת שביעית מ- , ואיסור ספיחין מ- שהעמודה ראשונה אומרת שירקות שצמחו בשישית ונלקטו בשביעית ממתי קדושת שביעית והעמודה שניה ממתי הירקות בשוקים מזריעה חדשה שהיתה בשביעית ואסורה מצד ספיחין (וצריך ללכת לפי העמודה הראשונה). ניתן להשיג את לוח הזמנים בקרן מעשרות בית עוזיאל בטל': 03-9030580]

י. בננות, נענע, פאפיה ופסיפלורה אין בהם גזרת ספיחין אף שהם פרי אדמה מאחר והם צמחים רב שנתיים.

בננות בד"כ נוכל למצוא בחנויות שמיטה תחת "אוצר בית דין", במקרה כזה את הקליפות של הבננות מצד הדין מותר לזרוק לפח, והמחמיר לעוטפם לפני כן בנייר או בניילון תבוא עלי ברכה (ילקו"י פ"טו ס"ד). [למרות האמור בסעיף ט' על פי הוראת גדולי הפוסקים, הבננות יוצאות מכלל זה ולא נוהג בהן איסור ספיחין. זאת משום שבננות שנזרעות בשביעית אינן מניבות פרי אלא רק לאחר השמיטה ולכן אין את גזירת הזרעים בסתר].

יא. איסור ספיחין הוא רק לגבי אכילה, אבל מותר בהנאה (ילקו"י פ"כג ס"י, הלכות שמיטה לרב אופיר מלכה פ"ט ס"ג).

ולכן שומרי שמיטה יכולים להריח פרחים ועשבי בשמים אע"פ שנזרעו באיסור בשנת השמיטה [שזה בכלל הנאה המותרת] אבל אסור להם לקנותם משום מסייע לדבר עבירה מבחינתם (סס עמ' רד). וכן כל מיני בשמים שמגיעים לבתי הכנסת יכולים להריחם [אבל אם הם עשבי טיבול שהגיעו מגינות פרטיות צריך לשומרם בקדושת שביעית, היינו בגמר השימוש לעוטפם בנייר או בניילון ולהניח באשפה -ודין זה גם לסומכים על היתר מכירה].

יב. כמיהין ופטירות של השנה השביעית אף על פי שראויים למאכל אדם אין בהם קדושת שביעית ומשום שאין להם שורשים שמתפשטים בארץ [מברכים עליהם "שהכל" (קו"ע ס' רד ס"א) ופטורים ממעשרות בכל השנים] (ילקו"י פ"טו ס"ג, שציתת השדה פ"ט ס"ג). ולכן:

* פטריות שצמחו מאליהן בגינה פרטית- מותרות (ילקו"י סס ס"ג) מ"מ הלכה למעשה אסור לאוכלן מפני הסכנה, בגלל שחלקן רעילות ואדם רגיל לא יודע להבדיל ביניהן.

* פטריות למאכל המצויות למכירה בשווקים הרגילים- מותר לקנותם ולאוכלם גם לשומרי שמיטה [אך עדיף לקנות את אלו שבארציה עם הכשר לעניין תולעים]

הטעם: מגדלים אותם בתוך מבנה סגור ממילא כל הפעולות שעושים בהם אין בזה איסורי שביעית ומותרים (עיין שציתת השדה פ"ח ס"ג ופ"ט ס"ג בהערות ועיין צילקו"י פ"ט ס"כא ופ"ט ס"ג).

ניתן לקבל מידע על חנויות שמיטה באשדוד ושאר ערים בטלפון 08-8644452

שעור לנשים באשדוד בכל יום רביעי מ- 9:00 עד 10:30 בערב בנושא: הלכות אמונה, עם הרבנית אודל בבי"כ אוהל אהרון וחנה קרוואן בעזרת נשים תפילה לנועה - בגינת הצבעוני אזור ח' * כיבוד קל

עלון הבא בנושא שמיטה בס"ד בל"ג בסביבות חודש אדר שאז יתחיל ענין פירות שביעית

טל': 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com